

ANGAAENDE DEN SAAKALDTE RANGADEL

Af *Rich. Hoeg Brask.*

I Kong Christian den Femtes Forordning om Rangen af 11. Februar 1693 var optaget følgende Bestemmelse:

»De Personer, som betiene, eller have betient, nogen udi de trende første Classer specificerede Charger, hvad Herkomst de og kand være af, hvad heller de ere Voris fødte Undersaatter eller Fremmede, skulle for sig, deres Qvinder, Ægte Børn og Afkom, til ævig Tid nyde, den eene som den anden, lige Privilegier, Ære, Værdigheder og prærogativer, enten de af Kongerne med Skiold og Vaaben ere benaadede eller ei — —«

Sex Aar efter 5: den 11. Februar 1699 — disse Rangforordninger dateredes ligesom Privilegierne for de kongelige Betiente stedse paa Aarsdagen for Stormen paa Kjøbenhavn — udstedte Christian den Femte til Afløsning af 1693-Forordningen en ny Rangforordning, hvori er optaget en tilsvarende Bestemmelse som den ovenfor citerede, men dog betydelig klarere, idet der efter Ordene »til ævig Tid« er indskudt: »være og holdes for ældgamle Adel, og den ene som den anden nyde lige Privilegier« o. s. v.

Endelig har Kong Frederik den Fjerdes Rangforordning af 11. Februar 1717 ganske den samme Bestemmelse som Fdg. 1699.

Den 12. October 1730 døde Frederik den Fjerde, og hans Søn Christian den Sjette besteg Tronen. Denne, der i saa mange Forhold reagerede mod Faderen og hans Bestemmelser, foretog ogsaa en Ændring i det for hine Tider saa vigtige Rangforhold. Han ventede ikke til en 11. Februar, men udstedte allerede under 13. December 1730 5: 2 Maaneder efter Tronbestigelsen en ny Rangforordning, og i denne Forordning er hin Bestemmelse fuldstændig udeladt. I de senere Kongers Rangforordninger er den ikke genoptaget.

Man skulde herefter mene, at de Personer, der mellem 11. Februar 1693 eller i hvert Fald 11. Februar 1699 og 13. December 1730 havde erholdt Rang i en af de tre første Rangklasser, dermed havde erhvervet Adelsrettigheder for sig og Descendens (dette sidste naturligvis forstaaet i indskrænket Betydning, saaledes at de

fra Kvinder stammende Linier ikke i denne Henseende indbefattes herunder), medens saadan Erhvervelse ikke fandt Sted for dem, som fra sidstnævnte Tidspunkt erholdt saadan Rang. Dette sidste er utvivlsomt, men derimod ikke det første. Ørsted har i en Afhandling i Juridisk Arkiv, No. 23, Kiøbenhavn, 1810, S. 208 ff., betitlet: »Om de Rangpersoner tilkommende adelige Rettigheder, med Hensyn til den nyeste Lovgivning«, hvilken Afhandling forøvrigt — lidt forkortet — er optrykt i samme Forfatters Arkiv for Retsvidenskaben og dens Anvendelse, Sjette Deel, Kjøbenhavn 1831, S. 285 ff., se herved Noten pr. 285, bl. a. berørt det antydede Spørgsmaal. Han siger her (henholdsvis pr. 219 og pg. 291), at man tidligere som et Axiom har antaget, at hvad de trede førstnævnte Rangforordninger (ligesom Privilegierne af 11. Febr. 1679) bestemte om adelige Rettigheder for Rangpersoners Børn, ophører derved, at det ei blev gjentaget i Fdg. 1730, men at dette Axiom er blevet rokket i de senere Aar (altsaa før 1810). Ved en Lejlighed, som Ø. ikke er beføjet til at nævne eller betegne, blev der talt kraftigt til Fordel for hine Privilegiers Gyldighed (hvortil Ø. sigter, har jeg trods Gennemlæsning af samtlige Akter i Lensarkivet, hvorom der kunde være Tale, og Undersøgelser i Rigsarkivet ikke kunnet bringe paa det rene). Under Henviisning til tidligere Udtalelser i Supplement til Nørregaards System gentager han sit Hovedargument for den vedvarende Gyldighed, nl. at Fdg. af 1730 (og den senere Fdg. af 1746) »blot forkynde og indeholde en forandret Rangfølge, uden at bestemme det mindste angaaende Rangs juridiske Virkninger, i Hensyn til hvilke de desaaarsag, efter mit Skjøn, maatte antages at have ladet det blive ved de forhen trufne Bestemmelser, som de paa ingen Maade erklærede for ophævede.«

Med al skyldig Respekt for Ørsted, maa man dog formentlig hævde, at han svæver i en Vildfarelse, der synes grundet i, at han ikke har — og vel ej heller har kunnet — undersøge samtlige Adels-Sager (bevilgede og afslaaede) efter 1730. Ved en Undersøgelse af Sagerne angaaende de første af Christian den Sjette nobiliterede Personer viser det sig nemlig, at det er de højeste borgerlig fødte Embedsmænd i Danske Cancelli, som opnaar denne Ophøjelse. Den allerførste er endda den, som ex professo havde med Lehnssager — derunder Adels-sager — at gøre, nl. Niels Slange (ifølge daværende Statskalender: Lehnsecretair). Dette maatte dog allerede forekomme paafaldende, navnlig da det af Slanges Nobiliterings Brev, dateret 6. April 1731, fremgaar, at han var »Conferents-, Etats-, Justits- og Cancellie Raad« foruden »Assessor udj Cancelliet og Cancellie Secreterer«, og derfor ifølge Fdg. 1717, da han som Conferentsraad havde Rang i 2. Klasse Nr. 15, maatte antages at besidde de ovennævnte adelige Rettigheder. Imidlertid kan det paa Grund af Udtrykkene i Slanges Brev: »— — stad-

fæste udj alle de Friiheder, Privilegier, Prærogativer, Ære og Værdigheder, som hand sig efter Loven og allernaadigst udgangne Forordninger (saa vel i Conceptet som i Registranten staaar fejlagtig »Forandringer«(!)) udj bemelte hans Tieniste forhvervet haver — —« mulig siges, at det her ikke har drejet sig om en egentlig Nobilitering; men til Gengæld er det samme Dag for en af Kongens betroede Mænd, Geheime Expeditions Sekretær Neve udstedte Nobilitations Dokument ganske klart; skjøndt Etatsraad under Frederik den Fjerde og dermed i 3. Klasse Nr. 2 ophøjes han i Adelsstanden. Neves Ansøgning, som ligger ved Sagen, henviser til hans Etatsraads Værdighed. Begge Concepter er forøvrigt skrevet med Slanges Haand. Imidlertid har det ikke været muligt trods Undersøgelser saa vel i Lehnsarkiv som i Rigsarkiv af Dokumenter fra Christian den Sjettes Tid, derunder ogsaa denne Konges Breve til hans Yndling, den senere Over Sekretær i Cancelliet, Lensgreve I. L. Holstein-Ledreborg, at faa konstateret, hvad der har været Hensigten med Udeladelsen af den paagældende Bestemmelse i Fdg. 1730. Men ved Undersøgelser af Dokumenter fra den efterfølgende Konge, Frederik den Femte, synes der at komme Klarhed over Forholdet.

Det fremgaar saaledes af Sagen om Justitsraad Johan Friederich Wilhelm Jessens Nobilitering, som fandt Sted d. 13. Sept. 1754, at han, skjøndt »hans Forfader (?) — — — har i Høysalsig Kong Christian den 5tes Regjeringes Tiid været virkelige Etats Raad«, er bleven afdisputeret sit Adelskab, navnlig da en Broder har faaet Adelsbrev under Christian den Sjette. Der udstedes da som nævnt et Nobiliterings Brev for ham, hvori der vel henvises til de Rettigheder, som Forfædrene har haft, men tillige paaberaabes »den Troeskab og Tieneste, hand Os selv beviist haver«, hvilket sidste turde være overflødig, hvis han havde Adelsretten.

Og afgørende er formentlig, hvad der kan uddrages af Sagen om Brødrene Wilsters Optagelse i den danske Adelsstand.

Den ene af disse Brødre: Generallieutenant Johann von Wilster indsendte d. 15. Januar 1754 til Oversekretæren i Cancelliet, Christian den Sjettes ovennævnte Ven Lensgreve I. L. Holstein-Ledreborg, en til Kongen stilet Memorial, hvori han henviste til, at han vel ifølge Rangforordningen af 1717 holdt sig berettiget til Adelsstand for sig og Descendenter, men da dette kunde gaa i Forglemmelse, eftersom intet særligt Patent var udstedt, ansøgte han om et »Confirmations-Decret«. Men han fik under 8. Marts 1754 det Svar fra Over-Sekretæren, at Sagen var refereret for Hans Majestæt, som gerne vilde imødekomme ham; der maatte dog, da ovennævnte Rangforordning ved Christian den Sjettes Tronbestigelse, som Oversekretæren udtrykker sig, »quoad hanc clausulam

(5: med Hensyn til denne Bestemmelse) gantzlich ist aufgehoben und revocirt, zugleich aber verordnet worden, dass alle in den drey ersten Classen specificirte Personen, welche in Folge gemeldter Rang-Verordnung für Nobiles passiren wolten nach geschehener allerunterhänigsten Ansuchung ein besonderes Nobilitations-Patent zu nehmen hätten, wiedrigensfalls ihnen und ihren Descendenten kein Adel solte zugestanden werden.« General Wilster synes at blive fornærmet herover, men bed dog i det sure Æble, og der blev da under 31. October 1755 i det latinske Sprog udfærdiget et Patent (»litterae receptitiae«), hvorved han og hans Broder Oberst C a r l Wilster optoges i den danske Adelsstand.

Dette uforkastelige Vidnesbyrd om Forstaaelsen af, hvad der havde været den enevældige Konge Christian den Sjettes Mening med Ændringen af 1730, et Vidnesbyrd, som først er fremdraget af afd. Arkivar Thiset i Fortalen til Danmarks Adels Aarvog for 1888, synes mig at tage Grundlaget bort fra den af Ørsted forfægtede Anskuelse. Oversekretærens Brev stemmer ogsaa godt med, at de høje Kancelliembedsmænd skyndte sig i 1731 med at faa Patenter udstedte for sig og Descendens.

Endvidere kan oplyses, at en Overkrigskommissær E l y i 1783 ansøgte om at faa sit Adelskab confirmeret, idet han paaberaabte sig, at hans Farfader i sin Tid var Generalmajor i dansk Tjeneste og følgelig hans Børn og Afkom efter Fdg. af 11.—2.—1717 skulde være og holdes for gammel Adel. I Forestillingen til Kongen affærdiges dette dog tørt saaledes: »Da adskillige, som paa Grund af bemeldte Forordning har formeent sig at burde ansees som Adel, ikke saadant er blevet tilstaaet, men siden ved Patent nobileret, saa indstilles — —« (at han optages i Adelsstanden).

I Henhold til det foranførte maa jeg holde for, at den Adelsret, som Rangspersoner af de 3 første Rangklasser før 1730 maatte have erhvervet for sig og Descendens, bør, forsaavidt de ikke umiddelbart efter 1730 efter Ansøgning har erholdt Stadfæstelse paa den (jf. f. Ex. Slange og Formen for hans Patent), anses for bortfalden, saa at det har været en ren Naadessag, naar der senere efter Ansøgning er udfærdiget Adels-Patent for saadanne Personer eller Efterkommere af dem.

Det skal endnu ikke lades ubemærket, at Ørsted i en Forestilling til Kong Christian den Ottende af 25.—3.—1840 om Kammerjunker M y l i u s ' s Adelskab egenhændig har tilføjet, at de Bestemmelser, som de ældre Rangforordninger indeholdt om Adelsrettigheder for den hele Descendens af dem, der havde beklædt Charger i de tre første Rangklasser bortfaldt for Fremtiden ved Fdg. 13. Decb. 1730.

Sluttelig skal jeg tilføje, at efter Emanationen af Kgl. Res. af 17.—10.—1888, hvorefter der ved »dansk Adel« (til Indskrivning i Vallø Stift) alene forstaas »saadanne Personer, hvis Egenskab af adelig beroer paa, at de enten henhøre til de gamle danske Adelslægter, eller at de eller nogen af deres agnatiske Ascendenter af den danske Konge enten ere adlede eller af Allerhøjstsamme have modtaget et Adels-Naturalisations- eller Anekjendelsespatent eller ere forundte et Vaabendiplom eller Vaabenbrev« har Spørgsmaalet tabt enhver praktisk Interesse, idet der ikke synes at kunne blive Tale om nutildags ved en Naadesakt at afhjælpe den Forsømmelse, hvori en forlængst afdød har gjort sig skyldig.